

## SKUTKI SPOŁECZNO – POLITYCZNE INTERWENCJI ZSRR W AFGANISTANIE

**Jerzy KAJETANOWICZ\***

\* Wydział Filologiczno-Historyczny, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie  
e-mail: j.kajetanowicz@wp.pl

Artykuł wpłynął do redakcji 06.01.2012 r. Zweryfikowaną i poprawioną wersję po recenzjach i korekcie otrzymano we wrześniu 2012 r.

*W artykule zaprezentowano proces przemian społeczno-politycznych w Afganistanie związanych z interwencją wojskową ZSRR. Pierwsza część obejmuje okres od chwili powstania samodzielnego państwa w 1921 roku do momentu przejęcia władzy przez Hafizullaha Amina we wrześniu 1979 roku. W drugiej części przedstawiono wpływ interwencji radzieckiej na proces stopniowego rozkładu struktur społecznych. W części trzeciej omówiono skutki interwencji, których końcowym rezultatem było utworzenie Islamskiego Emiratu Afganistanu.*

**Słowa kluczowe:** Afganistan, wojna afgańska 1978-1989, terroryzm

### WSTĘP

Afganistan, ze względu na swoje położenie geopolityczne, był w swoich dziejach miejscem rywalizacji wielu państw. Dotyczyło to zwłaszcza graniczącej z nim Rosji oraz Wielkiej Brytanii mającej interesy kolonialne w sąsiednich Indiach. Walka o strefy wpływów tych państw przyczyniła się bezpośrednio do ustalenia współczesnych granic Afganistanu, które rozdzieliły żyjące w regionie społeczności: Pasztunów, Tadżyków, Uzbeków, Beludżów, Farsi i Turkmenów. W rezultacie ukształtował się wielonarodowy skład państwa, co wpłynęło na procesy przemian społecznych i było podłożem wielu konfliktów z sąsiednimi państwami<sup>1</sup>. Przed interwencją wojskową ZSRR Afganistan zamieszkiwało ok. 16 mln ludzi, w tym: 48% Pasztunów, 16% Tadżyków, 8% Uzbeków i 3% Turkmenów<sup>2</sup>. Pod względem religijnym było to państwo stosunkowo jednolite, gdyż 95% stanowili wyznawcy islamu, z czego 84% sunnici i 15% szyici. Podziały etniczne i religijne oraz funkcjonowanie wspólnot plemiennych odizolowanych od większych aglomeracji uniemożliwiały integrację społeczeństwa Afganistanu. Wszelkie próby głębszych reform podejmowane przez władze państwowe

---

<sup>1</sup> M. Marszewski, *Afganistan – historia nieporozumienia*, [online]. [dostęp: 10.03.2012]. Dostępny w Internecie: [www.Etnologia.pl](http://www.Etnologia.pl).

<sup>2</sup> A. Lachowskij, *Tragedia i męstwo Afganistanu*, Wyd. Iskona, Moskwa 1995, s. 15.

przyjmowane były z nieufnością lub wręcz wrogością, stając się podłożem wewnętrznych napięć i niepokojów, a nawet walk.

## 1. PRÓBY REFORM POLITYCZNYCH I SPOŁECZNYCH W AFGANISTANIE DO 1979 ROKU

Dążenie do przeprowadzenia reform pojawiło się w Afganistanie wkrótce po uzyskaniu przez to państwo pełnej niepodległości w 1921 roku. Król Ammanuulah podjął działania na rzecz unowocześnienia państwa, doprowadzając w 1923 roku do przyjęcia konstytucji. Była ona ukierunkowana na europeizację państwa. Znosiła niewolnictwo, zapewniała szerszy dostęp do edukacji oraz zmieniała status kobiet. Reformy te spotkały się jednak z dużym oporem ugrupowań konserwatywnych, a zwłaszcza islamskiego duchowieństwa i przywódców plemiennych, co doprowadziło do wystąpienia zbrojnych w latach 1924-1925 i 1928. W rezultacie w 1929 roku król Ammanuulah abdykował. Władzę przejął Muhammed Nadir Szah, a po jego śmierci w 1933 roku królem został Muhammed Zahir Szah. Również on podejmował próby reformowania państwa, jednak nadal napotykało to na znaczny opór społeczny. W 1953 roku premierem Afganistanu został Muhammed Daud Chan, który prowadził politykę stopniowej modernizacji państwa, ukierunkowaną głównie na rozwój gospodarki. Podjęto rozbudowę: przemysłu, elektrowni, systemów irygacyjnych, lotnisk i dróg. Popularność Dauda spowodowała, że w 1963 roku został on odsunięty od władzy<sup>3</sup>. Król kontynuował dalsze reformy, czego istotnym przejawem było przyjęcie w 1964 roku nowej konstytucji wprowadzającej dwuizbowy parlament i dający swobodę tworzenia partii politycznych.

W 1965 roku, na tle niezadowolenia z rządów sprawowanych przez króla Muhammeda Zahir Szaha, powstała Ludowo-Demokratyczna Partia Afganistanu (LDPA) z sekretarzem generalnym Muhammadem Nur Tarakim na czele. W swoim programie politycznym przedstawiała ona m.in. postulaty: nacjonalizacji przemysłu, przeprowadzenia reformy rolnej oraz wprowadzenia ustroju republikańskiego. Postulaty te nie znalazły zrozumienia u króla Afganistanu, który stopniowo realizował reformy społeczne, jednak nie o tak radykalnym charakterze. W latach 1970-1973, w wyniku klęski suszy, nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji gospodarczej państwa. Pomimo pomocy międzynarodowej zmarło wówczas ok. 80 tys. osób. Spowodowało to wzrost napięć społecznych i wyraźną radykalizację nastrojów antymonarchistycznych<sup>4</sup>.

W lipcu 1973 roku grupa oficerów, wykorzystując nieobecność króla Zahir Szaha w kraju, dokonała zamachu stanu. Władzę przekazano byłemu premierowi Muhammedowi Daudowi. Proklamowano republikę, na czele której stanął Daud, już jako prezydent, a zarazem premier i minister obrony. Po kilku latach sprawowania władzy podjął on walkę z ugrupowaniami fundamentalistów islamskich oraz ugrupowaniami lewicowymi, w tym z LDPA. Dążąc do skupienia całej władzy w swoich rękach, w 1977 roku prezydent doprowadził do uchwalenia nowej konstytucji, która wprowadzała system jednopartyjny, delegalizując istniejące dotychczas partie. Spowodowało to liczne demonstracje, które, po aresztowaniu przywódców ugrupowań lewicowych, przekształciły się w powstanie<sup>5</sup>.

<sup>3</sup> J. Petrus, *Afganistan. Zarys dziejów*. Warszawa 1987, s. 330-335; A. Lachowski, op. cit., s. 8.

<sup>4</sup> *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów 1869-2000*, Warszawa 2000, s. 435-436.

<sup>5</sup> R. Łoś, J. Regina-Zacharski, *Współczesne konflikty zbrojne*, Wyd. PWN, Warszawa 2010, s. 266-267.

W kwietniu 1978 roku doszło do kolejnego przewrotu wojskowego kierowanego przez oficerów armii afgańskiej związanych z LDPA. Obalono prezydenta Muhammeda Dauda, a władzę w kraju przejęła Rada Rewolucyjna Demokratycznej Republiki Afganistanu, której przewodniczącym został Muhammed Nur Taraki, a jego zastępcą Babrak Karmal<sup>6</sup>. Nowe władze uzyskały pełne poparcie i pomoc ze strony ZSRR, co zaowocowało podpisaniem w grudniu 1978 roku dwustronnego układu o przyjaźni i wzajemnej pomocy. Niebawem rząd afgański zaczął wprowadzanie radykalnych reform społecznych. Zrównano w prawach kobiety i mężczyźni, zakazano kupowania żon, podjęto walkę z analfabetyzmem, organizując przymusowe nauczanie. Prowadzono też politykę laicyzacji. Rozpoczęto wprowadzanie reformy rolnej, co wywołało ostry sprzeciw, gdyż obejmowała ona nie tylko właścicieli ziemskich, ale i duchowieństwo muzułmańskie. Spowodowało to liczne protesty społeczeństwa muzułmańskiego opartego na strukturach rodowo-plemiennych. Z czasem, z inicjatywy fundamentalistów islamskich, doszło do utworzenia zbrojnych grup opozycyjnych, które podjęły aktywną walkę w celu zahamowania procesu zmian społeczno-politycznych. Polityczne i wojskowe wsparcie dla tych działań zadeklarowały w czerwcu 1978 roku państwa sojuszu NATO<sup>7</sup>.

W marcu 1979 roku w Heracie doszło do wystąpień antyrządowych, w których uczestniczyło ponad 20 tys. osób, w tym żołnierze miejscowego garnizonu. Na kilka dni władze straciły całkowicie kontrolę nad sytuacją. Zamieszki zostały krwawo stłumione przy użyciu regularnych wojsk, które użyły w tym celu czołgów, artylerii i lotnictwa. Zginęło ok. 1000 osób. Nie powstrzymało to działań opozycji. Do jesieni rebelianci opanowali centralną część Afganistanu; zagrażając głównym szlakiem komunikacyjnym<sup>8</sup>. Niebawem działania partyzantów objęły też prowincje graniczące z ZSRR. Spowodowało to zwrócenie się władz Afganistanu do rządu radzieckiego z prośbą o udzielenie pomocy wojskowej w formie przetrzucenia oddziałów, które zapewniłyby bezpieczeństwo w strategicznych rejonach państwa (w sumie do 17 grudnia 1979 roku skierowano do Moskwy 20 takich próśb). Trudną sytuację wewnętrzną pogorszyło nasilenie walk wewnętrznych w szeregach LDPA pomiędzy frakcjami Parczam i Chalk. Ich rezultatem było zamordowanie we wrześniu 1979 roku prezydenta Tarakiego i przejęcie władzy przez Hafizullaha Amina, dotychczasowego premiera i zarazem przywódcę frakcji Chalk. Nowy prezydent rozpoczął politykę masowych represji podejmując czystki we władzach i w wojsku, co jeszcze bardziej skomplikowało sytuację w Afganistanie<sup>9</sup>.

## 2. WPŁYW INTERWENCJI RADZIECKIEJ NA SYTUACJĘ WEWNĘTRZNA W AFGANISTANIE

Formalną podstawę do podjęcia interwencji w Afganistanie stanowił układ o wzajemnej przyjaźni i pomocy podpisany 5 grudnia 1978 roku. Przewidywał on, obok współpracy polityczno-gospodarczej, szeroką pomoc o charakterze wojskowym. Po wydarzeniach w Heracie na posiedzeniu Biura Politycznego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego (KPZR) rozważano prośbę Afgańczyków o wprowadzenie

<sup>6</sup> B. Gąsienica-Staszczek, *Konflikty międzynarodowe i walki rewolucyjno-wyzwoleńcze po II wojnie światowej 1944-1982*, Warszawa 1987, s. 222.

<sup>7</sup> A. Kowalczyk, „Sztorm” w Kabulu, [w:] „Nowa Europa Wschodnia”, nr 6/2009, Warszawa 2009, s. 85.

<sup>8</sup> W. Barynkin, *Zakładnicy kwietniowej rewolucji*, [w:] „Wojenny Technolog”, nr 2/2000, Warszawa 2000.

<sup>9</sup> *Zarys dziejów...*, op. cit., s. 435-437.

wojsk radzieckich do Afganistanu, jednak nie zdecydowano się na to, sugerując poszukiwanie rozwiązań politycznych.

Pogorszenie się sytuacji w Afganistanie, w tym bunty antyrządowe w siedmiu prowincjach, skłoniły władze ZSRR do podjęcia w maju 1979 roku decyzji o utworzeniu tzw. batalionu muzułmańskiego Specnazu złożonego z żołnierzy pochodzenia azjatyckiego. Zadaniem tej jednostki miała być ochrona Muhammada Tarakiego<sup>10</sup>. W tym samym czasie rozpatrywano też kolejną prośbę rządu Afganistanu o skierowanie wojsk radzieckich do tego państwa, którą ponownie odrzucono. Jedynym krokiem, jaki podjęto było zabezpieczenie bazy lotniczej w Bagram pod Kabulem, gdzie drogą powietrzną przerzucano sprzęt wojskowy dla armii Afganistanu. W lipcu 1979 roku skierowano tam batalion powietrznodesantowy ze 105. Dywizji Powietrznodesantowej. Była to pierwsza jednostka bojowa Armii Radzieckiej w Afganistanie.

Zabicie prezydenta Muhammada Tarakiego oraz dalsze zintensyfikowanie działań zbrojnych przez afgańskich rebeliantów spowodowało, że 8 grudnia 1979 roku rząd ZSRR dokonał kolejnej oceny sytuacji politycznej w Afganistanie, uznając tym razem możliwość podjęcia interwencji zbrojnej w ograniczonym zakresie. Głównym jej celem było odsunięcie od władzy promaoistowskiego Hafizullaha Amina i zastąpienie go Babrakiem Karmalem, który był zwolennikiem ścisłej współpracy z ZSRR. Szef Sztabu Generalnego Armii Radzieckiej marszałek Nikołaj Ogarkow wyraził sprzeciw wobec tej decyzji, mimo to minister obrony ZSRR marszałek Dimitrij Ustinow polecił sformowanie na bazie Turkiestańskiego Okręgu Wojskowego 40. Armii Ogólnowojskowej, określanej potem jako „ograniczony kontyngent” Armii Radzieckiej. W dniu 12 grudnia Biuro Polityczne KC KPZR podjęło ostateczną decyzję o wprowadzeniu wojsk radzieckich do Afganistanu. Oficjalną przyczyną interwencji było udzielenie pomocy Afganistanowi w walce z ingerencją zewnętrzną i siłami kontrewolucyjnymi oraz uniemożliwienie utworzenia na południowej granicy ZSRR baz wypadowych dla „sił imperialistycznych”. W praktyce kierowano się względami własnego bezpieczeństwa, obawiając się przekształcenia Afganistanu w państwo wyznaniowe, co mogło zagrażać rozprzestrzenieniem się fundamentalizmu islamskiego na południowe republiki ZSRR. Podjęcie decyzji o interwencji w Afganistanie nie spotkało się z poparciem wszystkich członków władz partyjno-rządowych. Największy sceptycyzm przejawiał minister spraw zagranicznych ZSRR Andriej Gromyko, który stwierdził, że wojska radzieckie po wkroczeniu do Afganistanu zostaną uznane za agresora<sup>11</sup>.

Inwazja na Afganistan rozpoczęła się 25 grudnia 1979 roku. Granicę tego państwa przekroczyły jednostki pancerne i zmechanizowane 40. Armii liczące ok. 100 tys. żołnierzy. W celu uchwycenia strategicznych miejscowości dokonano przetrzutu drogą lotniczą blisko 8 tys. żołnierzy wojsk powietrznodesantowych<sup>12</sup>. Dwa dni później opano najważniejsze obiekty w stolicy Afganistanu Kabulu. Tego samego dnia grupy specjalne, wspierane przez batalion muzułmański, przeprowadziły szturm na pałac prezydencki. W czasie walk zabito prezydenta Hafizullaha Amina. Następnego dnia jego miejsce zajął Babrak Karmal, który został przewodniczącym Rady Rewolucyjnej i se-

<sup>10</sup> M. Mc Cauley, *Rosja, Ameryka i zimna wojna 1949-1991*, Wrocław 2001, s. 154.

<sup>11</sup> *Konflikty kolonialne i postkolonialne w Afryce i Azji 1869-2006*, pod red. P. Ostaszewski, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2006, s. 498.

<sup>12</sup> E.O. Balance, *Afghan wars 1839-1992*, Nowy Jork 1993, s. 97.

kreterzem generalnym LDPA<sup>13</sup>. Jednostki radzieckie obsadziły kluczowe pozycje w całym Afganistanie, w tym: ośrodki administracyjne, obiekty przemysłowe, lotniska i ważniejsze szlaki komunikacyjne. Zakładano, że samo wkroczenie kontyngentu wpłynie stabilizująco na sytuację w Afganistanie, bez konieczności bezpośredniego włączenia się do walk oddziałów 40. Armii<sup>14</sup>.

Początkowo Afgańczycy nie byli nastawieni wrogo do radzieckich żołnierzy, uznając, że ich obecność pozwoli na szybkie uspokojenie sytuacji wewnętrznej w państwie. Jednak pod koniec stycznia 1980 roku, gdy oddziały 40. Armii zaangażowały się w akcje przeciw siłom opozycji stosunek ten uległ zmianie. Nastąpiły pierwsze ataki mudżahedinów na posterunki radzieckie. Z czasem ataki te stały się coraz bardziej intensywne, a walki przybierały na sile. Wojska radzieckie przejęły główny ciężar walk, gdyż władze Afganistanu nie były w stanie prowadzić samodzielnych działań przeciwko siłom opozycji, które szybko się rozrastały, osiągając na początku 1982 roku liczebność 50 tys. ludzi. Obie strony konfliktu łamały wszelkie zasady prawa wojennego, wzmagając tym samym wzajemną wrogość. Wkrótce ofiarami stali się też zwykli cywile, których podejrzewano o aktywne wspieranie mudżahedinów. Wojska radzieckie często bombardowały i ostrzeliwały wioski afgańskie. Stosowano odpowiedzialność zbiorową i tortury. W rezultacie tych działań w Afganistanie zaczęto traktować żołnierzy 40. Armii jak zwykłych okupantów, nie ufając ich zapewnieniom, że chcą doprowadzić do szybkiego zakończenia wojny domowej<sup>15</sup>.

Afgański ruch oporu odzwierciedlał wspomniane na wstępie zróżnicowanie etniczne i kulturowe w tym państwie. Ogólnie ugrupowania te dzielono na fundamentalistyczne i tradycjonalistyczne. W pierwszej grupie zasadniczą rolę odgrywała ideologia islamu stanowiąca zasadniczą motywację do walki z niewiernymi. W drugiej natomiast podstawowe znaczenie miały więzi plemienne i religijne będące spoiwem dla tworzonych oddziałów partyzanckich. Poza nimi istniały również ugrupowania powiązane z ruchem rewolucyjnym Iranu oraz promaoistowskie grupy lewicowe<sup>16</sup>. Do największych ugrupowań fundamentalistycznych należały: Stowarzyszenie Islamskie – liczące ok. 30 tys. bojowników pod przywództwem politycznym Burhanuddina Rabbaniego i wojskowym dowództwem Ahmada Szaha Masuda; Islamska Partia Afganistanu – posiadająca ok. 25 tys. zwolenników i kierowana przez Gulbuddina Hekmatyara; Partia Islamska – szacowana na ok. 17 tys. osób z Yunusem Khalisem na czele; Sojusz Islamski na rzecz Wyzwolenia Afganistanu – posiadający 15 tys. członków pod kierownictwem Abdula Rasula Sayyafa. Największymi ugrupowaniami tradycjonalistycznymi były: Islamski Ruch Rewolucyjny – posiadający ok. 25 tys. bojowników pod przywództwem Muhammada Nabiego Muhammadiego; Narodowy Front Islamski Afganistanu – liczący ok. 20 tys. bojowników kierowanych przez Sayyida Ahmada Gailaniego oraz Narodowy Front Wyzwolenia Afganistanu – posiadający 5 tys. zwolenników z Sibgha-

<sup>13</sup> M. Urban, *War in Afghanistan*, Londyn 1990, s. 44-46.

<sup>14</sup> W. Owsienko, *Wojna w Afganistanie 1979-1989*, Krasnaja Zwiezda 2002.

<sup>15</sup> K. Korzeniowski, *Afganistan. Gdzie regułą jest brak reguł*, Wyd. Dialog, Warszawa 2006, s. 34-35; S. Popowski, *Afgański syndrom*, [w:] „Rzeczpospolita”, nr 228/2001, Warszawa 2001.

<sup>16</sup> J. Donskoj, *Wpływ sytuacji polityczno-militarnej Afganistanu na przebieg radzieckiej interwencji zbrojnej i wydarzenia do 2007 roku*, [w:] *Afganistan. Doświadczenia i refleksje oficerów Sił Zbrojnych Ukrainy, weteranów wojny afgańskiej*, Warszawa 2008, s. 103-109.

tullahem Mojadiddinim na czele<sup>17</sup>. Zróznicowanie ugrupowań mudżahedinów stanowiło poważną przeszkodę w utworzeniu wspólnej koalicji, która koordynowałaby walkę z najeźdźcą. Podejmowane próby zjednoczenia nie przynosiły oczekiwanych rezultatów, gdyż tworzone sojusze nie miały trwałego charakteru i ulegały stosunkowo szybkiej destrukcji na skutek dążeń przywódców poszczególnych ugrupowań do utrzymania dominacji.

Walki pomiędzy mudżahedinami a armią afgańską i kontyngentem radzieckim doprowadziły do masowych migracji ludności do sąsiednich państw: Pakistanu i Iranu. W połowie lat osiemdziesiątych liczba afgańskich emigrantów w Pakistanie szacowana była na 2,9 mln osób, a w Iranie na 1,8 mln. Spowodowało to rozpad dotychczasowych więzi społecznych opartych głównie na tradycyjnych powiązaniach plemiennych i rodzinnych<sup>18</sup>. Uchodźcy zamieszkujący obozy w rejonach przygranicznych, pozbawieni możliwości zarobkowania, stali się źródłem rekrutacji nowych bojowników. Praktycznie uniemożliwiało to zakończenie konfliktu poprzez rozbicie ugrupowań partyzanckich działających na terytorium Afganistanu. Zaangażowanie w walkach znacznej części społeczeństwa afgańskiego skutecznie zahamowało rozwój gospodarczy tego kraju, co znalazło odbicie w obniżeniu poziomu jego życia. Zrodziło to potrzebę poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów, do których należała m.in. rosnąca uprawa maku przeznaczonego do produkcji narkotyków. Produkt ten znalazł rynki zbytu w sąsiednich krajach: Iranie, Pakistanie i Turcji, gdzie prowadzona była surowa polityka antynarkotykowa<sup>19</sup>.

W 1984 roku USA podjęły decyzję o udzieleniu szerszej pomocy wojskowej siłom opozycji w Afganistanie (wcześniej pomoc ta realizowana przez państwa NATO miała ograniczony charakter). Mudżahedini zaczęli otrzymywać amerykańską broń i wyposażenie, w tym sprzęt telekomunikacyjny umożliwiający łączność w terenach górzystych. Przekazywano im również dane z amerykańskiego wywiadu satelitarnego, informując o dyslokacji i przegrupowaniach oddziałów wojsk radzieckich. W ramach amerykańskiego programu pomocy zakupiono dla afgańskiej opozycji broń w Chinach o łącznej wartości 2 mld USD<sup>20</sup>.

Przygraniczne tereny Pakistanu stały się praktycznie bazą szkoleniową dla bojowników afgańskich. Przy intensywnym wsparciu państw zachodnich, a zwłaszcza USA i państw sojuszu NATO, a także Arabii Saudyjskiej i Pakistanu, utworzono tam obozy szkoleniowe (ok. 80). Przygotowywano w nich mudżahedinów do udziału w walkach przy wykorzystaniu zachodniego uzbrojenia i sprzętu wojskowego oraz zastosowaniu różnorodnych form wojny partyzanckiej w oparciu o doświadczenia z Wietnamu i innych wojen lokalnych (w ciągu miesiąca szkolono ok. 3 tys. bojowników). Oprócz Afgańczyków pozyskiwano też ochotników z innych państw islamskich (z Arabii Saudyjskiej, Algierii, Egiptu, Tunezji, Iraku, Jemenu, Libii, Jordanii i Pakistanu - łącznie ok. 10 tys.). W rezultacie tych działań do Afganistanu napływały wciąż nowe

<sup>17</sup> J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, Wyd. TRIO, Warszawa 2010, s. 344-346.

<sup>18</sup> K. Korzeniowski, op. cit., s. 35; J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan* op. cit. s. 367 i 396.

<sup>19</sup> M. Lemieszek, *Afganistan – państwo uzależnione*, [online]. [dostęp: 10.10.2012]. Dostępny w Internecie: [www.psz.p.afganistan-panstwo-uzaleznione](http://www.psz.p.afganistan-panstwo-uzaleznione).

<sup>20</sup> Ch. Bartlett, *Konflikt globalny. Międzynarodowa rywalizacja wielkich mocarstw w l. 1880-1990*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1997, s. 410-411.

oddziały bojowników stopniowo, opanowując coraz większe obszary Afganistanu. Wojska rządowe i kontyngent radziecki utrzymywały kontrolę tylko na terenie większych miast i wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych. Terytoria opanowane podczas większych operacji wojskowych, po przekazaniu ich władzom afgańskim w krótkim czasie były ponownie zajmowane przez mudżahedinów<sup>21</sup>.

Rejony wzdłuż granicy z Pakistanem były także obszarami masowej uprawy roślin służących do wyrobu narkotyków. W krótkim czasie narkotyki stały się ważnym źródłem dochodów grup opozycyjnych, pozwalając im na samodzielne zakupy broni i wyposażenia bojowego. Nielegalny handel narkotykami wspierany był przez tajne służby USA i Pakistanu, które traktowały go jako formę samofinansowania działalności mudżahedinów<sup>22</sup>.

W 1985 roku rząd ZSRR uznał, że 40. Armia nie jest w stanie zdławić oporu bojowników intensywnie wspieranych przez państwa zachodnie. Pojawiła się koncepcja tzw. afganizacji wojny, czyli przerzucenia głównego ciężaru walk na afgańskie wojska rządowe. W 1986 roku władze Afganistanu wysunęły pod adresem opozycji propozycję polityki narodowego porozumienia. Potwierdzeniem konstruktywnych zamiarów była decyzja o wycofaniu sześciu pułków radzieckich, co zrealizowano jesienią tego roku. W grudniu 1986 roku plenum Komitetu Centralnego LDPA zaakceptowało nowy kierunek polityki wewnętrznej, co otworzyło drogę do stopniowego wycofania kontyngentu wojsk radzieckich.

Jesienią 1987 roku w Afganistanie przeprowadzono wybory prezydenckie, które wygrał Mohammad Nadżibullah. Kontynuując politykę porozumienia, ogłosił on zawieszenie walk do połowy 1988 roku oraz przedstawił plan wyprowadzenia z Afganistanu wojsk radzieckich w ciągu 12 miesięcy. Przyjęto też nową konstytucję, która przewidywała powołanie dwuizbowego parlamentu oraz możliwość działania wielu partii politycznych z zachowaniem przewodniej roli LDPA<sup>23</sup>. Wbrew oczekiwaniom nowy kurs władz Afganistanu został uznany przez siły opozycji, za przejaw słabości i nie spotkał się z szerszym odzewem. Nasiliły się ataki mudżahedinów na wojska rządowe i administrację państwową, uniemożliwiając stabilizację sytuacji wewnętrznej w kraju. W tym czasie szacowano, że oddziały bojowników liczyły już blisko 180 tys. ludzi<sup>24</sup>.

Naciski społeczności międzynarodowej spowodowały, że w lutym 1988 roku rząd radziecki wydał oświadczenie o wycofaniu swoich wojsk z terytorium Afganistanu. W kwietniu zawarto w Genewie porozumienie pomiędzy ZSRR, USA, Afganistanem i Pakistanem dotyczące uregulowania sytuacji w Afganistanie. Wycofanie wojsk przeprowadzono w dwóch etapach. Do 15 sierpnia 1988 roku wycofano wojska radzieckie z południowej części Afganistanu, przekazując jednocześnie opuszczane obiekty afgańskim wojskom rządowym. W tym okresie władze Afganistanu, ze względu na intensyfikację działań zbrojnych mudżahedinów, dążyły do przerwania procesu wycofania lub jego znacznego spowolnienia, na co rząd ZSRR nie wyraził zgody. Drugi etap

<sup>21</sup> *Zarys dziejów...*, op. cit., s. 442.

<sup>22</sup> M. Lemieszek, op. cit.

<sup>23</sup> J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, op. cit. s. 341.

<sup>24</sup> W. Owsienko, op. cit.

zrealizowano do połowy lutego 1989 roku, co ostatecznie zakończyło bezpośrednią interwencję zbrojną ZSRR w Afganistanie<sup>25</sup>.

Decyzja o wycofaniu wojsk radzieckich wyłoniła potrzebę zweryfikowania dalszej roli bojowników z innych państw islamskich w prowadzeniu „świętej wojny”. W sierpniu 1988 roku w Pakistanie doszło do spotkania przywódców organizacji fundamentalistycznych, na którym powołano do życia nową organizację pod nazwą Al-Kaida, na czele której stanął Saudyjczyk Osama bin Laden. Był on zwolennikiem umiędzynarodowienia działań organizacji poprzez zbudowanie struktur w różnych rejonach świata<sup>26</sup>.

### 3. ZMIANY SPOŁECZNO-POLITYCZNE W AFGANISTANIE PO WYCOFANIU WOJSK RADZIECKICH

Wycofanie wojsk radzieckich z Afganistanu w lutym 1989 roku spowodowało zaktywizowanie sił opozycji, które wznowiły działania ofensywne, dążąc do opanowania terenów opuszczonych przez oddziały 40. Armii. Do jesieni 1989 roku władze Afganistanu całkowicie utraciły kontrolę nad sytuacją w kraju. Nastąpił rozkład struktur państwa, którego instytucje nie były już zdolne do realizowania podstawowych zadań w zakresie utrzymania bezpieczeństwa wewnętrznego. Trudną sytuację pogłębił proces rozpadu armii afgańskiej, gdzie narastały masowe dezercje, bunty i przechodzenie na stronę mudżahedinów<sup>27</sup>.

Na poważne bariery natrafiły próby odbudowy gospodarki Afganistanu, co związane było z jej katastrofalnym stanem. W czasie walk uległa zniszczeniu większość dróg, które łączyły większe miasta, umożliwiając wymianę handlową. W wyniku bombardowań i ostrzału artyleryjskiego zniszczono system irygacyjny niezbędny do nawadniania suchych gruntów rolnych. Spowodowało to zmniejszenie użytków rolnych o ponad 25%. Istotnym problemem było również zaminowanie znacznych obszarów, uniemożliwiające wykorzystanie ich do celów gospodarczych<sup>28</sup>. W miejsce zniszczonej gospodarki rozwinęła się swoista gospodarka wojenna oparta na produkcji i przemyśle narkotyków. W krótkim czasie Afganistan stał się światowym potentatem w tym zakresie, produkując w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych blisko 2,5 tys. ton opium rocznie<sup>29</sup>.

Straty ludnościowe Afganistanu miały również istotne znaczenie dla odbudowy państwa. Według ostrożnych szacunków w czasie wojny zginęło ponad 1,5 mln ludzi, z czego 80% stanowili cywile, 4 mln zostało kalekami od min przeciwpiechotnych, a ponad 5 mln zostało zmuszonych do ucieczki do Pakistanu i Iranu<sup>30</sup>. Pomimo tak poważnych strat w walce ze wspólnym wrogiem nie nastąpiła konsolidacja afgańskiego społeczeństwa. Wycofanie wojsk radzieckich spowodowało, że odżyły dawne konflikty i niesnaski pomiędzy różnymi grupami społeczno-politycznymi. Wojna z okupantem

<sup>25</sup> R. Łoś, J. Regina-Zacharski, op. cit., s. 271.

<sup>26</sup> M. Toboła, *Al-Kaida*, [online]. [dostęp: 10.09.2012]. Dostępny w Internecie: <http://politykawschodnia.pl>.

<sup>27</sup> K. Korzeniowski, op. cit., s. 37-38.

<sup>28</sup> J. Modrzejewska-Leśniewska, *Talibowie*, Pułtusk 2001, s. 71-74.

<sup>29</sup> A. Rashid, *Talibowie. Wojujący Islam, ropa naftowa i fundamentalizm w Środkowej Azji*, Wyd. Znak, Kraków 2002, s. 197.

<sup>30</sup> *Konflikty współczesnego świata*, Wyd. PWN, Warszawa 2008, s. 167-168.



przekształciła się w wojnę domową, w której uczestnikami były ugrupowania mudżahedinów reprezentujące różne koncepcje odbudowy państwa i często walczące przeciwko sobie oraz wojska rządowe starające się utrzymać dotychczasowy system władzy.

W lutym 1989 roku prezydent Nadżibullah wprowadził w Afganistanie stan wyjątkowy. Obawiając się ataku mudżahedinów na Kabul i inne większe miasta, podjęto przygotowania do ich obrony. W czerwcu 1990 roku odbył się ostatni kongres LDPA, na którym przekształcono ją w Partię Ojczyźnianą mającą charakter religijny, a nie marksistowski. Miało to umożliwić zdobycie poparcia dla władz szerszych kręgów społeczeństwa Afganistanu<sup>31</sup>. Celowi temu służyła również polityka Nadżibullaha, który usiłował pozyskać przywódców ugrupowań mudżahedinów do sformowania koalicyjnego rządu. Starania te nie przyniosły jednak oczekiwanych rezultatów<sup>32</sup>.

Ugrupowania opozycyjne utworzyły wspólną radę parlamentarną, tzw. Szurę, a następnie tymczasowy rząd. Już w tym okresie doszło do wewnętrznego rozłamu sił opozycji na dwa ugrupowania: szyickie (7 partii politycznych) i sunnickie (8 partii politycznych). Pojawiły się również konflikty o podłożu narodowościowym i kulturowym. Upadek ZSRR w 1991 roku i całkowity zanik pomocy wojskowej dla Afganistanu spowodował, że mudżahedini zaczęli przejmować kontrolę nad coraz większym terytorium kraju. W kwietniu 1992 roku, po przejściu części oddziałów rządowych na stronę mudżahedinów i zajęciu przez nich Kabulu, doszło do obalenia władzy prezydenta Nadżibullaha<sup>33</sup>.

Siły opozycyjne, skupione w Stowarzyszeniu Muzułmańskim, doprowadziły do powołania w 1992 roku Rady Kierowniczej i proklamowania Islamskiego Państwa Afganistanu. Funkcję prezydenta państwa powierzono Barhanuddinowi Rabbaniemu, który był przywódcą Stowarzyszenia Muzułmańskiego. Dominacja Stowarzyszenia Muzułmańskiego wywołała sprzeciw fundamentalistycznej Partii Muzułmańskiej, czego rezultatem było rozpoczęcie bratobójczych walk, które trwały do marca 1993 roku, kiedy to podpisano porozumienie w Islamabadzie. W jego rezultacie przywódca Partii Muzułmańskiej Gulbuddin Hekmatyar objął urząd premiera. W styczniu 1994 roku w Kabulu ponownie wybuchły walki pomiędzy wojskami lojalnymi wobec prezydenta i wojskami popierającymi premiera. Niebawem rozprzestrzeniły się one na cały kraj<sup>34</sup>.

Nasilające się rozbieżności między mudżahedinami uniemożliwiały stabilizację w kraju, doprowadzając do chaosu i całkowitej destabilizacji. Afganistan rozpadł się na szereg odrębnych obszarów, na których władzę sprawowali lokalni dowódcy lub przywódcy plemienni. Rozpoczęły się zażarte walki o dominację, co jeszcze bardziej pogorszyło sytuację tego państwa. Nagminne były akty przemocy wobec ludności cywilnej, jak: grabieże i rozboje, wymierzanie surowych kar i prześladowania. Wywoływało to niezadowolenie społeczeństwa zmęczonego anarchią i brakiem perspektyw powrotu do pokojowego życia<sup>35</sup>. Na tym tle w połowie 1994 roku na pograniczu afgańsko-

<sup>31</sup> J. Modrzejewska-Leśniewska, *Afganistan*, op. cit., s. 376-379.

<sup>32</sup> W. Jagielski, *Modlitwa o deszcz*, Wyd. W.A.B., Warszawa 2002, s. 279-282.

<sup>33</sup> A. Kowalczyk, *Afganistan 79-89. Dolina Panczsziru*, Wyd. Altair, Warszawa 1994, s. 48; K. Korzeniowski, op. cit., s. 80-81.

<sup>34</sup> P. Jastrzębski, *Wojna w Afganistanie*, [w:] *Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, pod red. W. Malendowski, Wyd. Alta 2, Wrocław 2003, s. 254-256.

<sup>35</sup> K. Korzeniowski, op. cit., s. 42.

pakistańskim zrodził się Islamski Ruch Afganistanu „Taliban”, na czele którego stanął mułła Mohammad Omar. Był to radykalny ruch islamski opierający się na regułach prawa muzułmańskiego. Jego uczestnikami byli młodzi Pasztunowie, wychowankowie szkół koranicznych wywodzący się z grup afgańskich uciekinierów<sup>36</sup>. Ruch ten uzyskał polityczne i finansowe wsparcie Arabii Saudyjskiej i Pakistanu, co umożliwiło jego dynamiczny rozwój. Pakistan dostarczał broń oraz zapewniał dopływ nowych sił z pakistańskich szkół religijnych. W krótkim czasie powstały liczne oddziały talibów, które stopniowo opanowały południową część Afganistanu. Na zajętych terenach wprowadzali oni nowy, surowy porządek i zarazem poczucie bezpieczeństwa, co zapewniało im poparcie większości Afgańczyków, a także znacznej części społeczności międzynarodowej, w tym także rządu Stanów Zjednoczonych<sup>37</sup>.

We wrześniu 1996 roku, w wyniku sukcesów militarnych, talibowie zajęli Kabul. Rozwiązano parlament, zmuszając prezydenta i premiera do ucieczki. Mudżahedini pod dowództwem Masuda wycofali się do doliny Panczszir, kontrolując zaledwie 10% terytorium Afganistanu. W oparciu o te siły powstał później Sojusz Północny<sup>38</sup>. Sytuacja ta mocno zaniepokoiła Federację Rosyjską, która obawiała się rozszerzenia wpływów talibów na terytorium dawnych republik radzieckich. Aby temu zapobiec, władze w Moskwie postanowiły wesprzeć Masuda, udzielając mu pomocy poprzez dostawy sprzętu wojskowego<sup>39</sup>.

W Afganistanie nastąpił całkowity odwrót od zasad państwa demokratycznego i związanych z nim norm życia społecznego. W życiu publicznym wprowadzono zasady państwa wyznaniowego oparte na regułach prawa koranicznego. Wprowadzały one daleko idący rygoryzm, ścisłą cenzurę, segregację płciową, w tym zakaz nauczania i pracy kobiet oraz całkowite odcięcie od cywilizowanego świata. Na arenie międzynarodowej uznano to za ewidentny przykład łamania podstawowych praw człowieka. Jednocześnie dotychczasową nazwę państwa zmieniono w 1997 roku na Islamski Emirat Afganistanu<sup>40</sup>. Na jego czele stanął mułła Mohammad Omar duchowny przywódca talibów. Mimo że zakończył się okres anarchii i nieustannych walk, talibowie nie potrafili rozwiązać najistotniejszych problemów społeczno-gospodarczych kraju i zaspokoić podstawowych potrzeb ludności. W rezultacie rządy talibów stopniowo traciły społeczne poparcie, nawet wśród grup, które wcześniej były protalibańskie. Dochodziło do zamachów na przedstawicieli władz talibów oraz lokalnych protestów ludności przeciwko ich polityce<sup>41</sup>.

W połowie 1996 roku do Afganistanu przeniosło się z Sudanu kierownictwo Al-Kaidy z Osamą bin Ladenem na czele. W porozumieniu z talibami utworzono tam obozy szkoleniowe, które zajęły się przygotowaniem bojowników do działań terrorystycz-

<sup>36</sup> J. Modrzejewska-Leśniewska, *Talibowie*, op. cit., s. 23-27.

<sup>37</sup> H. Królikowski, C. Marcinkowski, *Afganistan 2002*, Wyd. Bellona, Warszawa 2003, s. 14-16; K. Korzeniowski, op. cit., s. 44-45.

<sup>38</sup> A. Kobyłka, *Afganistan pod rządami Talibów*, [online]. [dostęp: 14.12.2011]. Dostępny w Internecie: [www.psz.pl](http://www.psz.pl).

<sup>39</sup> W. Jagielski, op. cit., s. 260

<sup>40</sup> *Talibowie – egzotyczny przeciwnik NATO*, [online]. [dostęp: 10.11.2011]. Dostępny w Internecie: [www.mysl.pl](http://www.mysl.pl).

<sup>41</sup> P. Balcerowicz, *Afganistan. Historia-ludzie-polityka*, Wyd. Dialog, Warszawa 2001, s. 36; K. Korzeniowski, op. cit., s. 271-272; W. Jagielski, op. cit., s. 350.

nych. Jako pierwszy oddział utworzono tam Brygadę 055, w której znaleźli się bojownicy z państw arabskich. Miał to być oddział będący załóżkiem całej armii bojowników przygotowywanych do udziału w świętej wojnie. Za główny cel Al-Kaidy uznano wyzwolenie spod władzy niewiernych terytoriów muzułmańskich, nawołując do walki z USA i ich sojusznikami, w tym zwłaszcza z Izraelem<sup>42</sup>. Al-Kaida aktywnie wspierała działania talibów, kierując do udziału w operacjach wojskowych swoich bojowników, w tym Brygadę 055. Uczestniczyli oni m.in. w walkach z oddziałami Masuda o dolinę Panczszir. Poza tym Osama bin Laden wspierał finansowo talibów, co stanowiło dla nich ważne źródło dochodów<sup>43</sup>.

Talibowie początkowo byli przeciwni produkcji narkotyków. Po krótkim czasie zmienili jednak swoje stanowisko, doceniając korzyści, jakie mogli uzyskać z tej działalności. Zakazano tylko uprawy marihuany, która używana była w Afganistanie. Zezwolono natomiast na uprawę maku służącego do wyrobu opium i heroiny, uznając, że środki te będą przeznaczone dla niewiernych z Zachodu, co nie naruszy zakazów prawa koranicznego. Na producentów i handlarzy nałożono wysokie podatki, które stanowiły znaczącą część budżetu państwa. Dopiero ostra krytyka społeczności międzynarodowej i izolacja Afganistanu spowodowały wydanie przez talibów w lutym 2000 roku dekretu o zakazie uprawy maku. Spowodowało to obniżenie produkcji narkotyków o ponad 90%<sup>44</sup>.

W latach 90. w Afganistanie kontynuowano szkolenie mudżahedinów. Prowadzono je w kilku obozach na pograniczu z Pakistanem. Według ocen zachodnich przeszło przez nie ok. 40 tys. obcokrajowców z: Arabii Saudyjskiej, Algierii, Egiptu, Iraku i Pakistanu. Oprócz udziału w wojnie domowej w Afganistanie bojownicy ci, w tym członkowie Al-Kaidy, trafili też do Europy, niosąc pomoc muzułmanom z Bośni i Hercegowiny a potem z Kosowa i Macedonii. Przyczynili się oni bezpośrednio do sukcesów sił bośniackich w walkach z Serbami<sup>45</sup>. Po rozpadzie ZSRR mudżahedini, przy wsparciu służb specjalnych USA, przeniknęli też na terytoria byłych republik radzieckich, biorąc między innymi czynny udział w konflikcie pomiędzy Armenią a Azerbejdżanem, a także w walkach w Czeczenii. Państwa zachodnie stopniowo utraciły kontrolę nad bojownikami. Wielu z nich po powrocie do swoich krajów utworzyło załóżki skrajnych grup terrorystycznych bądź zasililo różne radykalne organizacje. W rezultacie doprowadziło to do powstania międzynarodowej siatki terrorystycznej, dla której nowym wrogiem, podobnie jak dla Al-Kaidy, były Stany Zjednoczone i ich sojusznicy<sup>46</sup>.

## PODSUMOWANIE

Interwencja wojsk radzieckich w Afganistanie w 1979 roku była wydarzeniem, które stanowiło swoistą kontynuację wcześniejszej polityki ZSRR w tym regionie. Podjęta w celu ochrony jego imperialnych interesów zapoczątkowała wieloletnią konfrontację wielkich mocarstw, której rezultaty przeszły oczekiwania wszystkich stron konfliktu

<sup>42</sup> M. Toboła, op. cit.

<sup>43</sup> P. Balcerowicz, op. cit., s. 80; W. Jagielski, op. cit., s. 58 i 392.

<sup>44</sup> M. Lemieszek, op. cit.

<sup>45</sup> W. Korczyński, *Problem radykalnego islamu w Bośni*, [online]. [dostęp: 15.11.2011]. Dostępny w Internecie: [www.mojeopinie.pl](http://www.mojeopinie.pl).

<sup>46</sup> W. Jagielski, op. cit., s. 396; I. Chloupek, *Wróg naszego wroga*, [w:] „Komandos”, nr 2 i nr 3/2001, Warszawa 2001, s. 9-11, s. 17 i 21.

tu. Afganistan stał się z jednej strony miejscem, gdzie starły się różne koncepcje rozwoju społecznego, z których żadna nie znalazła jednak uznania miejscowej ludności, a z drugiej ośrodkiem szkoleniowym dla bojowników islamskich realizujących ideę świętej wojny.

Zróżnicowanie etniczne i kulturowe Afganistanu, połączone z osłabieniem więzi społecznych w wyniku działań wojennych, uniemożliwiło odbudowę tego państwa po zakończeniu interwencji radzieckiej. Dążenia do realizacji własnych programów politycznych poszczególnych ugrupowań mudżahedinów doprowadziły do wojny domowej i podziału państwa na szereg odrębnych obszarów. Spowodowało to dalsze pogłębienie problemów społeczno-politycznych i gospodarczych, stwarzając tym samym warunki do działania nowego ugrupowania, jakim był Islamski Ruch Afganistanu „Taliban”. Dzięki wsparciu Pakistanu i Arabii Saudyjskiej ruch ten w krótkim czasie opanował 90% terytorium Afganistanu, na którym utworzono Islamski Emirat Afganistanu.

Fundamentalistyczny charakter państwa talibów zapewnił doskonale warunki do rozwoju skrajnych ugrupowań, których strategicznym celem była walka z Zachodem. W rezultacie Afganistan stał się swoistą wylęgarnią terrorystów, co w połączeniu z narkobiznesem i łamaniem praw człowieka uznane zostało przez społeczność międzynarodową za poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa w regionie i na świecie. Obawy te potwierdziły wydarzenia z 11 września 2001 roku, które otworzyły zarazem nowy rozdział w historii tego państwa.

## LITERATURA

1. Balance E., *Afghan wars 1839-1992*, Nowy Jork 1993.
2. Balcerowicz P., *Afganistan. Historia-ludzie-polityka*, Wyd. Dialog, Warszawa 2001.
3. Bartlett Ch., *Konflikt globalny. Międzynarodowa rywalizacja wielkich mocarstw w l. 1880-1990*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 1997.
4. Barynkin W., *Zakładnicy kwietniowej rewolucji*, [w:] „Wojenny Technolog”, nr 2/2000, Warszawa 2000.
5. Chloupek I., *Wróg naszego wroga*, [w:] „Komandos”, nr 2 i 3/2001, Warszawa 2001.
6. Donskoj J., *Wpływ sytuacji polityczno-militarnej Afganistanu na przebieg radzieckiej interwencji zbrojnej i wydarzenia do 2007 roku*, [w:] *Afganistan. Doświadczenia i refleksje oficerów Sił Zbrojnych Ukrainy, weteranów wojny afgańskiej*, Warszawa 2008.
7. Gąsienica-Staszczek B., *Konflikty międzynarodowe i walki rewolucyjno-wyzwolenicze po II wojnie światowej 1944-1982*, Warszawa 1987.
8. Jagielski W., *Modlitwa o deszcz*, Wyd. W.A.B., Warszawa 2002.
9. Jastrzębski P., *Wojna w Afganistanie w: Zbrojne konflikty i spory międzynarodowe u progu XXI wieku*, pod red. W. Malendowski, Wyd. Alta 2, Wrocław 2003;
10. Kobyłka A., *Afganistan pod rządami Talibów*, [online]. [dostęp: 14.12.2011]. Dostępny w Internecie: [www.psz.pl](http://www.psz.pl).
11. *Konflikty kolonialne i postkolonialne w Afryce i Azji 1869-2006*, pod red. P. Ostaszewski, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2006.
12. *Konflikty współczesnego świata*, Wyd. PWN, Warszawa 2008.

13. Korczyński W., *Problem radykalnego islamu w Bośni*, [online]. [dostęp: 15.11.2011]. Dostępny w Internecie: [www.mojeopinie.pl](http://www.mojeopinie.pl).
14. Korzeniowski K., *Afganistan. Gdzie regułą jest brak reguł*, Wyd. Dialog, Warszawa 2006.
15. Kowalczyk A., *Afganistan 79-89. Dolina Panczsziru*, Wyd. Altair, Warszawa 1994.
16. Kowalczyk A., „*Sztorm*” w *Kabulu*, [w:] „Nowa Europa Wschodnia”, nr 6/2009, Warszawa 2009.
17. Królikowski H., Marcinkowski C., *Afganistan 2002*, Wyd. Bellona, Warszawa 2003.
18. Lachowskij A., *Tragedia i męstwo Afganistanu*, Wyd. Iskona, Moskwa 1995.
19. Lemieszek M., *Afganistan – państwo uzależnione*, [online]. [dostęp: 10.10.2012]. Dostępny w Internecie: [www.psz.pl](http://www.psz.pl).
20. Łoś R., Regina-Zacharski J., *Współczesne konflikty zbrojne*, Wyd. PWN, Warszawa 2010.
21. McCauley M., *Rosja, Ameryka i zimna wojna 1949-1991*, Wyd. Ossolineum, Wrocław 2001.
22. Marszewski M., *Afganistan – historia nieporozumienia*, [online]. [dostęp: 10.03.2012]. Dostępny w Internecie: [www.Etnologia.pl](http://www.Etnologia.pl).
23. Modrzejewska-Leśniewska J., *Afganistan*, Wyd. TRIO, Warszawa 2010.
24. Modrzejewska-Leśniewska J., *Talibowie*, Pułtusk 2001.
25. Owsienko W., *Wojna w Afganistanie 1979-1989*, Krasnaja Zwiezda 2002.
26. Petrus J., *Afganistan. Zarys dziejów*, Warszawa 1987.
27. Popowski S., *Afgański syndrom*, [w:] „Rzeczpospolita”, nr 228/2001, Warszawa 2001.
28. Rashid A., *Talibowie. Wojujący Islam, ropa naftowa i fundamentalizm w Środkowej Azji*, Wyd. Znak, Kraków 2002.
29. *Talibowie – egzotyczny przeciwnik NATO*, [online]. [dostęp: 10.11.2011]. Dostępny w Internecie: [www.mysl.pl](http://www.mysl.pl).
30. Tobała M., *Al Kaida*, Polityka Wschodnia, [online]. [dostęp: 10.09.2012]. Dostępny w Internecie: <http://politykawschodnia.pl>.
31. Urban M., *War in Afghanistan*, Londyn 1990.
32. *Zarys dziejów Afryki i Azji. Historia konfliktów 1869-2000*, Warszawa 2000.

## SOCIAL AND POLITICAL EFFECTS OF USSR INTERVENTION IN AFGHANISTAN

### Summary

*The paper presents political and historical changes in Afghanistan related to the Soviet military intervention. The first part describes the period from the establishment of an independent state*

*in 1921 to the seizing of power by Amin Hafizullah in September 1979. The second part deals with the influence of the Soviet aggression on the process of the gradual disintegration of social structures. The third part explains the effects of the intervention, the final result of which was the creation of the Islamic Emirate of Afghanistan.*

**Keywords:** *Afghanistan, Afghan war of 1978-1989, terrorism*